کوردەکانی خۆراسان و بیرەوەرییەکانی شازادەی حەمام.. یوسف محەمەد بەرزنجی

بیرەوەری:

بیرەوەری نوسینەوە لە دنیادا برەوێکی زۆری پەیدا کردووەو خوێنەری زۆری لە دەوری خۆی کۆکردۆتەوە، نوسەران و هونەرمەندان و سیاسییەکان و کەسایەتییەکانی دیکەش بەگشتی دەستیان بە بیرەوەری نوسینەوەو تۆمارکردنی ڕووداوو قەوماوە جۆربەجۆرو هەمەچەشنەکان بردووەو تۆماریان کردووەو لێرەو لەوێ چاپ دەکرێن و بڵاودەکرێنەوە، هەندێک لە بیرەوەرییەکان بەزمانی گشتی خەڵک دەنوسرێن و بەشێکیشیان بەزمانی ئەدەبی و فەنتازیاو شێوە نووسینی پەخشان ئامێز سەرنج ڕاگێش بڵاودەکرێنەوە، بەڵام گرنگ لە بیرەوەری نوسینەوەو بڵاو کردنەوەی گێڕانەوەو ڕاستگۆیی و متمانەیە لای خوێنەر، بیرەوەریش بەشێکە لەمێژووی زارەکی و کە دیکۆمێنت دەکرێ بۆ ڕاستگۆیی و دوور لە هەر شێواندنێک بنوسرێتەوەو ڕاستییە مێژووییەکان وەک خۆی تۆمار بکرێن و بڵاو بکرێنەوەو خوێنەر بەلا ڕێدا نەبرێت؟ ناکرێ نوسەر پشت بە بەرژەوەندی خۆیی و چواردەوری ببەستێ و ڕاستییەکان فەرامۆش بکات و بە ئارەزویی خۆیی ڕاستی کارەسات و ڕووداو قەوماوەکان بهێنێتەوە و خوێنەرو خەڵکی سەرگەردان بکات و مێژوو سەرەو بن بکات.. کەواتە مێژووی ڕاستەقینە و نەمر لە ڕاستگۆیی و پاکژی پەرۆزدایە، نەک بەرژەوەند خوازی تاکگەرایی و گۆڕینی ڕاستییەکان و چنگە کۆڵکردن بە لاپاڵی سەخت و تاشەبەردی گەوردا.

محەمەدحسێن پاپولی یەزدی:

مامۆستایی زانکۆو پرۆفیسۆر،ساڵی ١٩٤٨ لە شاری یەزدی وڵاتی ئێران هاتۆتە دنیاوە،ئەو دەڵێت:کاتیک هاتۆتە دنیاوە، لەو سەردەمەداکە کارەبا، بەفرگر، تەلەفیزیۆن،ڕیکۆردەر، ڤیدیۆ، بۆری ئاو، حەمام، تەوالێت ورێگاوبان قیرتاوکراو نەبوون، یادەوەری منداڵییان لە ڕووی میژووییەوە بەسەروبەرەیە، ئەم یادەوەریانەش بەهەمان شێوەیە، بەڵام دەتوانیت دەستنیشانی بکەیت کە کام یادەوەریی پەیوەندی بەپێش چوونەقوتابخانە و کام یادەوەریی پەیوەندی بە سەردەمی قوتابخانەو دوا قوتابخانەوەیە.ل٩ خاوەنی بڕوانامەی دکتۆرایە لە بەشی جوگرافیناسی زانکۆی سەربەنی فەرەنساو ئەندامی سەنتەری

لێکۆڵینەوەی لە فەرەنسایە، بروانامەکەی لە سەر هۆز و ئ□□ل□ کوردەکانی خۆراسانە، لە ناو ئێمەی خوێنەري کوردا بەگشتی نە ناسراوەو بەرھەمەکانی بە ئێمە ئاشنا نین، بەڵام کردنە کوردی ئەم بەرھەمەی(پاپولی)زیاتر خوێنەربەرچاو ڕوونی دەبێت کە لە ووڵاتی ئێرانی دراوسێماندا یەکێک لە نوسەرو ڕوناکبیرە جوان و مەزنەکان و دۆستی گرنگ و بەکەڵکی گەلی ئێمەو مەسەلە ڕەواکەیەتی، کە ئیمە زۆر بەگرنگی و پێویستەوە لەم پیاوە ڕوناکبیرە دەڕوانین و بەرھەم و کارە باشەکانی بە کەڵک و سوودو پێویست بۆ دۆزی کورد سەیر دەکەین و هەڵیدەسەنگێنین؟ پاپولی بەدرێژایی مێژووی تەمەنی خۆی هەمیشە بە تایبەتی دۆستی کوردو کوردەکان بووەو بە یەکێک لە دۆستە بەوەفاو ڕاستگۆکانی وێنا دەکرێت، ئەویش لە ڕاستگۆیی و نوسینە جوان و میانە ڕەوییەکانیەتی کە بە وێناو تێروانینی جوان بەرجەستە دەبێت و دەردەکەوێت، بیرەوەرییەکانیشی شایەتی ڕاستگۆیی و دڵسۆزی ئەم کەسایەتییە کە کێشەو مەسەلەی کورد لە بیرەوەرییەکانیدا ڕنگدانەوەی زۆری هەیەو پانتاییەکی زۆر بەرفراوانی بۆخۆیی داگیرکردووە، هەرکاتێک بیرەوەرییەکانی بەڕێز.. پاپولی دەخوێنیتەوە کە بەزمانێکی قەشەنگ و ڕازاوەو هەست بزوێن تۆمار کراون و ڕاستی مێژوویەکی فەرامۆشکراوپەراوێزخراوی بەشێک لە کوردمان لە خۆراسان بۆ ڕوون و ئاشکرا دەبێت و ئازارو خەمەکانیان بە هۆی ئەم نوسینەوە وەک دراماو فلیمێکی سینەمایی هەمە جۆر بە پێش چاوو زهنماندا گوزەر دەکەن، وەک خۆشی دەڵێت: ئەگەر مێژووتان دەوێت ئەوە مێژووی ڕاستەقینەیەو وەرن سەدان زنجیرەی دراماو فلیمی سینەمایی لێ دروست بکەن و بەرھەمی بهێنن ئەمە مێژووە دروست و ڕاستەقینەکەیە پێشتر گەر کەسێک لە هەر وڵات و لایەکی ئەم زەوی□دا ڕۆژنامەنووس میدیاکار نووسەر سیاسیی… گەر ستونێک یان چەند وشەو وێنەیەکی بێ سەروبنی لە سەر دۆز و کێشەی گەلەکەمان بنوسیایە و بڵاوبکردایەتەوە زور بەلاماناوە گرنگ و پڕبایەخ بوو، بەڵام نەمان دەزانی کێ دۆستی ڕاستەقینەو کێ دوژمنمانە؟! بەڵام لە سەردەمی گڵۆباڵ و بە جیهانی بووندا دەتوانین بە تەواوی دۆست و دوژمنەکانمان لەیەکدی هەڵاوێرد بکەین و دۆستە ڕاستەقینەکانی دۆزی کورد بناسین پاپولی یەزیدی بە یەکێک لە باشترین دۆستە نزیکەکانی گەلەکەمان دەردەکەوێت و شایانی ڕێزو پێزانینێکی زۆرە، ئەویش لە بەرئەو ماندوبوون و وێناکردنە جوانیەتی کە لە نوسینەکانیدا لە سەر کوردو مەسەلەکەی خستویەتیە پێش چاوی گەل و وڵاتی ئێران و جیهان.

وەرگێڕ…تەها سێکانیانی:

وەرگێڕی زمانی فارسیی و بەکوردی کردن، پێشمەرگەوپارتیزان وتەکۆشەر، کەسەکی ماندووە، زۆرجار لە کەناری مەرگ گەڕاوەتەوە خاوەنی بخششی زۆرە بۆ گەل و ووڵاتەکەی لەو پێناوەدا زۆردەمەکە بەشداری خەبات و تێکۆشانی کردووە، تەنها.. جگە لە خەباتی پێشمەرگانەو پارتیزانی ئازیزترین بەشی جەستەی لە دەسدا وەکە یەکێک لە قاچەکانەتی.. چەندین جار بەسوتفە لە ئامێزی مەرگ گەڕاوەتەوە بریندار بووە، بەر چەکی قەدەغەکراوی کیمیاوی کەوتووەو چەندین کەس لە خانەوادەو کەسوکاری شەهید بوون! جگە لەو ماندووبوون وئەو خزمەتەی پێشکەشی کردووە مایەی ڕێزو پێزانینە دەستی بۆ وەها کارێکی جوان و بەپێز بردووە و بە کوردییەکی پێ بە تام و چێژ بەرهەمی بیرەوەرییەکانی ئاغای محەمەد حسەن پاپولی یەزدی(شازادەی حەمام) ی کردەتە کوردی کە خۆیی لە چوار بەرگی گەورەی ١٢٧٠لاپەڕەی قەبارە گەورەدا دەبینێتەوە. کە پێم وایە هەوڵ و ماندوبوونی لە خەبات و تێکۆشاندا سەروەریی و مێژوویەکی جوان و پڕبەهای مەزنە و بەم وەرگێڕانەشی مێژووەکەی دەوڵەمەند و پڕبایەخ کردوو مێژوویەکی جوانتری خستە سەر مێژووەکانی تری .. شایانی ڕێزو پێزانینێکی زۆری کتێبخانەی کوردیەو کتێبخانەی کوردی بە سەخاوەتەوە ئەم بەرهەمەی سێکانیانی لە ئامێزی دا جێدەکاتەوە.

شازادەی حەمام:

هەڵبژاردەیەک لە بەرگی یەکەم ودووەمی بیرەوەرییەکان، ٤٧٢ لاپەڕەی قەبارە گەورەی هەیە، لە یەک کتێبدا خۆیی دەبینێتەوەو لەنێوەڕۆک ناونیشانی هەردوو بەرگەکە بەپێی قۆناخ بەندی جیانەکراوەتەوە، بەڵام بەپێشەکی وەرگێڕو نوسەرەوە بەسەر ٧٨ ناونیشانی لاوەکی دا دابەش کراوە.

بیرەوەرییەکانیش دەسپێکی بەدەوروبەری ساڵی ١٩٥٣ دەگەرێتەوە بیرەوەرییەکانیش وەک هەر بیرەوەرییەکی دیکەی نوسراو باس لەزێدو ژینگەی شارو سەردەمی منداڵی و گەشەکردنی کۆمەڵگەو گەڕەک و کوچەکانی شاری یەزد جێگەی باو بپیرانی دەکات و ژینگەیەکە زۆر دوور لە ژینگەی کوردو دابوونەریت و کەلتووری ئێمەیە.
لەم کتێبەدا نوسەر زۆر بەجوانی بیرەوەرییەکانی پێکەوە چینەوەو یەک بەدووی یەکدا ڕووداو بەسەرهات و چیرۆکە جۆراو جۆرەکانی ژیانی بینراوی خۆیی پێکەوە تۆمار کردووە، لەم یاداشتەدا بەزمانێکی شیرین و سیحر ئامێزو سادە نووسیویەتییەوە، خوێنەر کاتێک لە دەسپێکدا دەست بە خوێنەوەی دەکات هەست بەچێژو لەزەتی خوێنەوەی دەکات و حەزی بەوەیە بە دووی خوێنەوەو شوێنکەوتنی ڕووداو بە سەرهاتەکانی (یەزد)ی بکەوێت و وەختێک دەزانێت لە نێو ڕووداو بەسەرهات و گەڕانەوەی سەرگوزشتەوەو بیرەوەرییەکاندا نەغرۆ دەبێت و حەزی بەوەیە زیاتر بکەوێتە نێو ئەقیانوسێکی بەرفراوان و بەرینەوە کە خوێنەر هەست بە ئاسوودەیی و لەزەتی بەسەرهاتەکان دەکات… چونکە تائادەیەکی زۆر بە سەرهات و ڕووداوەکان لەنێوڕۆحی هەریەکێکمانەوە نزیکەو زۆر لەمانەوە دوورنیە بۆیە خوێنەر چێژ لە بەسەرهات و گەڕانەوەو نوسین و تەنانەت وەرگێڕانەکەش دەبینێت، چونکە ڕۆحێکی کوردانەی بەبەردا بڕاوەو هەست دەکەیت هەرچەند بەسەرهاتەکان و ڕووداوەکان لە ژینگەو جوگرافیایەکی وڵات و دەوڵەت وکلتووری زمانێکی فارس دا ڕویان داوە و جیاواز بەژینگەی کوردییە، بەڵام لەزۆر کونج و کەلەبەردا لەمانەوە نزیکەو تام و چێژ بەخش و سوود دارە.

شاری یەزد:
شاری یەزد جێگەی لە دایک بوون و گەشەی دکتۆر پاپولی، پاپولی لە شارو ژینگەیەکی فرە ئاینی جیاوازو تێکەڵ لە داب و نەریتی ئاینی فرە لە موسوڵمانی سونەو شیعە و زەردەشتی و یەهودی… هەریەک بەجۆرە لەکەش و تقوسی دینی و مەزهەبی جیاواز ژیان بگوزەرێنە و هەست بە ئارامی و تەبایی فرە مەزهەب بکات لەم شارەداو تەبایی و دوور لە توند و تیژی وکەشی ئارامی بکات و ئەمەش سەرنج ڕاکێشان و پرسیاری جۆراو جۆر لای پاپولی دەخوڵقێنێ و خۆشی بە تەواوەتی لەم بیرەوەرییانەدا بە ڕاستگۆیی توانیوەتی وەڵامی دروستیان بە هەڵبژێرە، نوسەرخۆی موسوڵمانێکی شیعە مەزهەب و مێشک فراوانە ئارامی و تەبایی و ئاشتی کاریگەری لە سەر داناوەو دەتوانین پاپولی وەک کەسێکی لە سەرخۆو مەیانە ڕەوی تەبا وگونجاو خواستی بە ئاشتی ببینین و خۆشیی بڕوای تەواوی بەماف و ئازادی کەسانی

بەرانبەر هەیە، ئەمەش ب□ د□وئەو دەستەواژانەی نێو بیرەوەرییەکانی د□گ□□ت□وەکە بەکاری هێناوە، ل□ بەرئەوەی ئەو لە هەلومەرجێکی پڕ ئارام و تەبایی نێو مەزهەب و بیرە جیاوازەکان پەروەردەو ئاشنا بووەو ئەوەش لە ڕەفتارو کردەوە و خوڕەوشتی پاپولیدا ڕەنگدانەوەی دروست کردوەو خواستی نەک بۆ مەزهەب بەڵکو بۆ مافی گەلان و هاوسێکانی بە تایبەت برا کوردەکانی پێک هێناوەو بڕوای بەگەیشتن بەماف و خواستەکانی کورد هەیەو لەم بیرەوەریانەش وەک مافی مرۆڤبوون بڕوای پێیەتی من ئەم کاریگەریە بۆ نزیکی و دۆستاییەتی و تێکەڵاوی لەگەڵ کوردەکان لە سەردەمی منداڵی و هەرزەکاری بەگشتی دەگێڕمەوەو خۆشی بە خۆشویستن و میهرەبانی دۆستەکانی سەرسامەو ناچارە داکۆکی لە ئاشتی و برایەتی نەتەوەو گەلی کوردی برای بکات.

کوچەو شەقامەکان:

لەم بیرەوەریانەدا کۆڵان و شەقام وکوچەکانی شاری یەزد و مەشهەد گەنجینەو سەرچاوەی سەرەکی ئەم کتێبەوبیرەوەرییەکانن، دوکان و حەمام و کاری پیشەگەری بچوک پۆلیس و شتەکانی دیکە بەگشتی سەرچاوەی ڕوداو بەسەرهاتەکانن، نوسەرو گێڕەرەوەش بەمۆڵەتی ئەوانەی پ□□□وان و خوڵقێنەری بەسەرهاتەکانن لەم شارەدا تۆمارکراون و لە دوتوێی لاپەڕەکاندا بوونیان هەیە، ئەو خۆی لە کەش و هەوای شارو کوچەو گەڕەک وشەقامەکاندا منداڵی گوزەراندوەو هەمووی تۆمارکردووە بۆتە سەرچاوەی نوسینەکانی، ئەو بە میهرەبانی کەسانی نزیک و هاوڕێ و کەس وکارو خانەوادەو دراوسێکانی لە ڕوداوەکان و سەرگوزشتەکان دواو تۆماری کردوون، ئەو وەک مێژوونووس و جوگرافیازان کارەکانی بە ووردی تۆمارکردووەو ڕیتمی مێژووی بە جوانی و خراپی وباشییەکانی گێڕاوەتەوەو وەک خۆی دەڵێت: خۆی بە دوورگرتووە بەپێدا هەڵدان و زیادە ڕۆیی و شێواندن، بەڵکو بە ئەمانەتەوە بابت و چیرۆک و سەرگوزشتەکانی تۆمارکردووە، وەک گوترا مۆڵەتی تەوای لە زیندووەکان و خاوەن بەسەرهاتەکان وەرگرتووە، ئەمەش زیاتر چ□□زی بەزمانی ئەدەبی و جوانکاری زمانەوانی و ڕاستگۆیی بەخشیوەتە بابت□کان و بەزمانی گشتی خەڵک تۆماری کردن و خۆیی بە جوانی وێنەکانی پێکەوە مۆنتاژ کردووە بۆ ئەوەی وێنە درامییەکان پێکەوە پەیوەست بکات و ئەنجامی جوان وەدی بهێنێت.

کێشەکان:

ئەو لە هەر چواربرگی بیرەوەرییەکانی شازادەی حەمام، زۆر ڕۆچوتە

نەو ڕووداوو کارەسات و کێشە کۆمەڵاتی و تەنانەت سیاسییەکانیشەوە لە بیرەوەرییەکانیدا پانتایی گەورەی بۆ تەرخان کردووەو وێنەی کامێرای نووسینەکەی جوان بەفلاشەوە بەکارهێناوەوجوان وێنەکانی گرتووەو باش مۆنتاژی کردووە، لە نێوکتێبەکانیدا لێیان دواوەو سەرنج ڕاکێشانە خوێنەر لەناو ڕوداو کێشە جۆراو جۆرەکاندا نقوم دەکات وبەزمانە خۆشەکەی خوێنەر تام وچێژی لێوەردەگرێت و حەز بەخوێنەوەی کێشەکان دەکات و ڕەنگە خوێنەر لەزۆر کیشەوە نزیک بیت و زیاتر حەزی لە خوێنەوەیان بێت و تەنانەت ڕەنگە خوێنەر چۆن پاپولی بیرەوەری لەگەڵ کێشەکان هەیە؟ ڕەنگە خوێنەریش بە هەمان شێوە لەزۆر کێشەی کۆمەڵاتی و سیاسیی و ئابووری.. بیرەوەری لەگەڵ کێشەکان هەبێت و سەرنجی ڕابکێشێت بۆ خوێنەوەو وەدووکەوتنی کێشەکان و دووبارە بیرەوەرییەکانی نێوکتێبەکە ببنە بیرەوەری خوێنەر.

چیرۆکی سەرکەوتن و تێکشان:

لە چوار بەرگی شازادی حەمام دەیان چیرۆک و سەرگوزشتەیڕۆمانیسی پڕ لە ئەوین و خۆشەویستی ناکام و بەیەک کەیشتن و پڕلە ئەوین و عەشقی ڕاستەقینەو .. تێدایە، دەیان چیرۆکی سەرکەوتن بەخەون و بەدەستهێنانی بڕوانامەو بازرگانی و سەرکەوتن لەم بیرەوەریانەدا تۆمارکراون، تەنانەت زۆرێک لە خەونی نێوچیرۆک و سەرگوزشتەکان لە ئێران چونە دەرەو لە ئەوروپاو وڵاتانی دیکە تەواو کراون، خاوەنەکانیان وەک پاڵەوانی ڕاستەقینە بە ئامانج و خولیاو خەونی مەزنی خۆیان گەیشتوون، پاپولی خۆیشی بەخەونی بەدەستهێنانی بڕوانامەی بەرزوو بەدەستهێنانی گەیشتووە، بەڵام لەچیرۆکی خۆشەویستی کچە کوردو کچانی نێو کوچەی گەڕەک و شار بەناکامی گەیشتووەو خەونی زیندەبەچاڵ و تووشی داڕامان و شکست هاتووە! پاپولی دەیان بەسەرهات وچیرۆکی کۆمەڵاتی و سیاسیی ڕاستەقینەی ئاوێتەی بیروەرییەکانی کردووەو بەتەواوە تی خوێنەر سەرسام دەکات و لەناو چیرۆک و بەسەرهاتەکاندا وونی دەکات یاخوود دەیکاتە پالەوان وبەشیک لە چیرۆک و ڕووداوەکانی و دەیکاتە بیرەوەری خوێنەرەکانی؟

مادەهۆشبەرەکان:

کۆمەڵگەو گەلانی ئێران بەگشتی بە دەست ماددە هۆشبەرەکانەوە گرفتارن، وەک دەردێکی کوشندە پێوەی دەناڵێنن، ئەم دەردە کوشندەیە لەو وڵاتەدا مێژووییەکی دوورو درێژی هەیەو چەندین ملیۆن کەس بە نێرو مێوە، لەدواین ئامارو داتاکاندا لەم ساڵانه دا

ئاشکرا کراون، ئاغای پاپولی لەم بیرەوەرییانەدا زۆر بە شێوەیەکی تراژیدی و خەمناک باس لە بەکارهێنان و قاچاچچیانی ماددە هۆشبەرەکان دەکات و لە بیرەوەرییە چواربەرگییەکەیدا لە زۆر شوێن ئاماژەو قامکی لەسەر چیرۆک و ڕووداو کێشەی ماددە هۆشبەرەکان لە کۆمەڵگەی ئێرانییدا داناوەو ئەم دەردە کوشندەو تەونە جاڵجاڵۆکییە کە گەمارۆی گەلانی ئێرانی داوەو کۆمەڵگەی لەنێو ئامێزیدا بە تەواوی خنکاندووە لەم بیرەوەرییانەدا ڕەنگدانەوەی بەرچاوی هەیەوبەجەنگێکی بەردەوامی دەچوێنێ کە بەرەکی گەلانی ئیرانی گرتووەو لەنێو قەیرانی سامناک و سەختدا کۆمەڵگەی تووشی ئیفلیجی کردووەو بە ئەرکی سەرشانی دەوڵەتی دادەنێت کە بەتووندی به ڕووی ئەم دەردو نەخۆشییە سامانکە ببێتەوه و هەوڵی تەواو بۆ لاوازکردن و کەم کردنەوەی لەنێو کۆمەڵگەی ئێرانیدا بنێت و دەستی قاچاچچیان و بەکاربەرەکانی ماددە هۆشبەرەکان لە کۆمەڵگەدا دووربخاتەوەو بەچڕی دژی ئەم دەردە ببنەوە و بەسەریدا زاڵ بن و ڕێگا چارەی تەندروستی بۆ بدۆزنەوە.

پەروەردەو فێرکردن:

لە ساڵی پێنجاکانی سەدەی ڕابردووە لە دەوڵەتی ئێراندا زۆر گرنگی بە پەروەردەو فێرکردن دراوە، ساڵ بە ساڵ قوتابخانەو زانکۆکان پەرەیان پێدراوەو لەڕووی ژمارەو دەخی خوێندنەوە گەشەی پێدراوە، خوێندنی باڵاو بە دەستهێنانی بڕوانامەی بەرز لەدەرەوەو ناوەوە زۆر بەدەست هاتووەو کەڵک و سوودی زۆری لەنێوەندی پێشکەوتن و ڕەنگدانەوەی گەورەی هەیە، پاپولی جگە لە قوتابخانەو حەوزەیی دینی و قوتابخانە مەزهەبییەکان زۆر پێداگری لە سەر پێشکەوتن و گەشەی پەروەردەو فێرکردن لە زانکۆکانی ئێران بەگشتی لە شارە جۆراو جۆرەکان و بەتایبەت لەشاری تاران وشاری مەشهەد دەکات و بەرهەمهێنانی خاوەن بڕوانامەی بەرزو کادری زانستی لە هەموو بوارەکان دەکات و هەڵسەنگاندن و بەرزنرخاندنی لە ئاستی ئێران و ناوچەکەو تەنانەت لەجیهاندا بە بوارەکە دەکات و دەڵێت: ئێران لەکاروانی پێشکەوتنی جیهاندا ڕێدەکات و بەرو هەنگاوی گەورە دەچێتە پێشەوەو ئەم نەخشەکی باشی لەنێو کۆمەڵگەی ئێرانیدا بە خۆی مسۆگەر کردووە، تەنانەت لە هەلومەرجی خوێندن و گرنگی پێدان و گەشەی قوتابیان بەگشتی و ئاستی هۆشیاری کۆمەڵگەی ئێرانی بە ئاستی بەرزو پێشکەوتنی دەکات و دەیان چیرۆکیش لەو سەرکەوتنانەدا دەگێڕێتەوە.

بازرگانی، پیشەسازی، کشتوکاڵ و تەندروستی:

یەکەم: لە شازادەی حەمام و بیرەوەرییەکاندا بەگشتی، بواری بازرگانی و پیشەسازی و گەشەی ئابووری کۆمەڵگەی ئێرانی باس دەکات و لەی دوواوە، گەشەی کارخانە بچوکەکان بە کارگەی گەورەو تێکەڵاو بوونی بە پێشبڕکێ جیهانیی و ناوچەییەکان لە بیرەوەرییەکاندا ڕەنگانەوەیی هەیەو هەر لەچنینی دەستی و گەشەی بە کارگەی گەورەو پیشەسازی ماشێن و پێڵاو ئاسن... و بازرگانی گەورە لە ڕووی ئابووری و پیشە سازی و گەشەی کشتوکاڵەوە بە شێوەیەکی مۆدێرن لەی دواوەو باسی لە هەنگاوە هەڵگرتووەکانی ئەو پێشکەوتنە ئابوورییە دەکات کە دەوڵەتی ئێران لەهەموو نێوەندەکانی کشتووکاڵ و بازرگانی و پیشەسازی و سەرکەوتنەکانی کۆمەڵگەو دەوڵەت پێدا گوزەر دەکات و تا ئێستا گەیشتەتە قۆناخی بەرز، دەبێت ئەوەش لە بەرچاو بگیرێت بە هۆیی پیشەسازی پترۆڵەوە، کۆمەڵگەو دەوڵەتی ئێران گەشەی زۆری بەخۆیەوە بینەوەو لە قۆناخی بەرزی پێشکەوتن دایەوبەهۆی پیشەسازییە جۆراو جۆرەکانی پترۆڵەوە کە باش لەلایەن دەوڵەتەوە کەڵک و سوودی گەورەی لەوەرگیراوە. ئیران قۆناخی باشی سەرکەوتنی بڕیوەو لە ئاستێکی بەرزی بازرگانی و پیشەسازییە جۆربەجۆرو بواری کشتوکاڵەی لە گەشە کردن دایەو بە هەموو شێوەیەک سود لە تاقیکردنەوەو ئەزمؤنی ووڵاتان و گەشەو سەرکەوتنیان لە بواری تەکنەلۆجیاو ئامێرسازیدا وەرگیراوە.

دووەم: تەندروستی و بوارەکەی لە ساڵانی پەنجاکانی سەدەی ڕابردوو تا ئێستا ساڵ بە ساڵ وەک یەک نەبووە، بەپێی بیرەوەرییەکان، سیستەمی تەندروستی لە ساڵی پەنجا بە حەفتا و هەشتاو نەوەدەکان وتادوایی سەرەتا سیستەمێکی لاواز بووە لە ڕوی دکتۆرو خەستەخانە و نۆرینگەو و کەوادیری تەندروستی و ئامێرە تەندروستییەکان، بەڵام بە هۆی گەشەی زانکۆو زیادبوونی کەوادیرو فەرمانبەرو پێداویستییە تەندروستییەکان و نەخۆشخانەو و نۆرینگەکان لە سەرتاسەری ئیراندا، ئێران قۆناخی بەرزی لە بوارەکاندا بڕیوەو وەک باس دەکریت شتێکی ئەوتۆی لە ووڵاتانی پێشکەوتوو لەڕووی بواری تەندروستی کەمتر نیە لە ووڵاتان و لە پلەی گەشە کردوو بەرزدایەو تەنانەت لەزۆر شوێنەوە بە بوارەکان، نەخۆش سەردانی ئێران دەکەن و لە ئاستیکی بەرزی تەندروستی دان لەڕووی چەندایەتی و چۆنایەتی ئاستی بەرزی بڕیوە، ئاغای پاپولی باسی هەزاری و بەڵاو بوونەوەی چەندین نەخۆشی لە سەرتا سەری ئیران دەکات و باس لە بنەبری ئەو نەخۆشیانەش دەکات و کەم بوونەتەوەو نەخۆشییەکانیش و ئاستی هۆشیاری و تەندروستی هاووڵاتی ئێرانی بە دەخەکی باش و زیادبوونی نەخۆشخانەو دکتۆرەکان، کاریگەری زۆری لە سەر سیستەمی تەندروستی داناوە،

تەنانەت وەک لە بیرەوەرییەکاندا لە ساڵانی پێشووتردا بەهەی زۆرێک لە نەخۆشییەکانی وەک سورێژەو وگرانەتاو کەڵەڕەشانەوەو نەخۆشییە وەرزییەکانەوە.. دەیان کەس دەمردن، بەڵام لە ئێستادا دەخەکە جیاوازەو بە هۆی پێشکەوتنی سیستەمی تەندروستی و بەرزی ئاستی ڕۆشنبیری و ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە کۆمەڵگەی ئێرانی سەرکەوتن و پێشکەوتنی باشی بە دەست هێناوەو دەکرێ گەلان و دەوڵەتانی دەڤەرەکە سوودی لێوەربگرن.

کوردەکانی خۆراسان

ئەگەرگەڕیدەیەک یانووسەرێک یامیسیۆنەرێک و ڕۆژنامە نووسێک، سیاسییەک سەردانەک، یاخود ڕیپۆرتاژێکی ڕۆژنامەوانی تەنانەت لە ڕادیۆ و تیفی یەکانەوە شتێکی لە بارەی کوردو کێشەو مەسەلەکەی یان هەواڵێکی بڵاو کردبایەوە، ئەمەی کورد زۆر گوێقوڵاخ و سەرسام دەبووین بەنوسین و هەواڵەکان کە لەلایەن بێگانانەوە باسمان دەکەن یاخود فلیمان لە بارەوە پیشان شەقام و ڕۆئی جیهانی دەدرێت، زۆرێکیش لەو نوسین و فلیم و هەواڵانەی له بارەی کوردانەوە بەگشتی بڵاوکراونەتەوە بێویژدانی و نادروستی و هەڵەی زەق و کوشندەیان لە بارەی کێشە ڕەواکەمان و سەرکردەو ڕاپەڕین وبزووتنەوەو شۆڕشەکانی کوردەوە بڵاوکردۆتەوە و دەزی کورد جوگرافیاو مێژووەکەیشان شێواندوە، جگە لەوەش دابەشکردنی جوگرافیەکەش دەخ و هەڵەمەرجێکی نا لەبارى بۆ سەر دۆزو کێشەی کوردا سەپاندوەو پەرتەوازەیی بزووتنەوەی کوردیش لەهەرپارچەیەکدا، کێشەکە و دۆزەکەی بەلا ڕێدا بردووەو سەنگ وبەهای لەبەردیدەی سیاسەتی جیهانیدا کەم کردۆتەوە وئامانجەکانی کوردی لاسەنگ کردووەو ڕێگەی لە سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەت گرتووە بۆیە کوردەکان لە هەرپارچەیەکی دابەشکراودا بە سەر زۆر جێگە بەکەمی یان زۆری دابەش بوون لە ڕووی ژمارەوە یان بە زۆرەملێ کۆچیان پێکراوەو لە نیشتمان و خاکی خۆیان دوور خراونەتەوە. پرۆفیسۆر دکتۆرمحەمەد حسێن پاپولی یەزدی، یەکێک لە مامۆستاکانی زانکۆو خاوەن بڕوانامەی بەرزە لە زانکۆی سەربۆنی فەرەنساو لە سەر کوردەکانی خۆراسان، ئەو دەستێکی گرنگ و پەیوستی کوردە، زۆر بە جوانی جگە لە بڕوانامەکەی لە سەر کورد لە بیرەوەرییەکانی شازادەی حەمام دا لە دەخ و هەڵومەرج و هۆزوو تیرەکانی کورد دواوە کە شایانی خوێندنەوەو ڕێزە، پاپۆلی لە باشترین دەستەکانی گەلەکەمان و کورد ئەژمار دەکرێت کە بە جوانی لەسەر کورد دوواوە.؟

لە بارەی کوردەکانی خۆراسانەوە:

نوسین و لێکۆڵینەوە و توێژینەوە لە بارەی بەشێک لە کوردەکانی خۆراسان لە ئێران، زۆر کەمە ئەویش بەهۆی پەراوێزخستن و دوری و کەنارگیری کوردەکانی ئەو دەڤەرە لە خاکی کوردستانی گەورە. جگە لە فەرامۆشیان لە لایەن دەوڵەتی ئێران و سیستەمی سیاسی ئێران و شاردنەوەی کێشەو دۆزەکەیان، ئەمەش هۆکارێکی تری پەراوێزخستن و فەرامۆشکردنیانە. وەک گوترا سەرچاوە لە بارەیانەوە کەمە، بەڵام لەم ساڵانەی پێشتردا یەک دوو سەرچاوە لە بارەی کوردانی خۆراسانەوە لە کوردستانی باشور دەرکەوتن یەکێک لەو بەرهەمە باشانەی کە نووسراون و لە شێوەی چوار بەرگ کتێب چاپ و بلاو کراوەتەوە، کەچی مێژوویی کورد بە خۆراسان، نوسینی کەلیموڵڵای تەوەحودی، وەرگێڕانی عەدنان بەرزنجی کە هەرچوار بەرگەکەش لە لایەن دەزگای چاپ و پەخشی سەردەمەوە، لە قەبارەی گەورەدا لە ساڵی ٢٠٠٥ تا ساڵی ٢٠٠٩چاپ و بلاوکراونەتەوە، بەرگی یەکەم: ٣٩٧ لاپەڕەیە، بەرگی دووەم:٣٤٦ لاپەڕەیە، بەرگی سێیەم:٦١١ لاپەڕەیە، بەرگی چوارەم:٤٢٣ لاپەڕەیە، ئەوی ڕاستی بیت ئەم کتێبە یەکێکە لەو کتێبە بەنرخ و باشانەی لە بارەی مێژوییەکی نادیاری کوردەکانەوە نووسراوەو نووسەرەکەی هەوڵێکی زۆری داوەو بە سەرچاوەیەکی باش و متمانە پێکراو شایانی ئاماژە پێدانە لە بارەی کوردەکانی خۆراسانەوە شایانی خوێندنەوەیەو تێنانەت وەک سەرچاوەش زۆر بەسودە. چونکە نووسەرەکەی مامۆستای زانکۆو یەکێکە لە کوردەکانی خۆراسانە و زۆر بە باشی ئەو مێژووە تاریکەی ڕوونا کردەتەوە لەی دوواوە. بەرهەمێکی تریش کە لە لایەن دەزگای چاپ و پەخشی سەردەمەوە، چاپ و بڵاوکراوەتەوە ڕۆمانی بەناوبانگی (کەلیدەر)ە کە لەلایەن نووسەری گەورەی ئێرانیی(مەحموود دەوڵەت ئابادی)یەوە، لە دە بەرگدا نووسراوەو سیامەند شاسواری لە زمانی فارسییەوە بە کوردییەکی ڕەوان و جوان کردوییەتیە کوردی و ساڵی ٢٠١٢ لە ٣٤٨١لاپەڕەدا بڵاوکراوەتەوە، ئەم ڕۆمانە بەرزەش باس لە ئێل و هۆزە دەوارنیشینەکانی دەڤەری خۆراسان دەکات و لە زوڵم و ستەم و گیانی بەرنگاری و قارەمانێتی کوردەکانی خۆراسان دواوەو داستانی خۆشەویستی خاک و عەشقی کوردەکانی خۆراسان و ئازارو مەینەتی و خەون و خولیاو ئاوات و ئامانجەکانیان لەم ڕۆمانە ناوازەو قەشەنگەدا دەکات، کەبەرد بە بەرد دەهێنێتە سەرزاران. کە دەتوانین بەڵێین: ئەم ڕۆمانە بەیەکێک لە ڕۆمانە جوان و ناوازەو بە هەیبەتەکانی نەو کتێبخانەی کوردی و کتێبخانەی جیهان ئەژمار دەکرێت و بە جوانترین ڕۆمانەکانی خۆرهەڵاتیش دەردەکەوێت، شایانی خوێندنەوەو هەڵوەستەکردنە لە سەری و ڕۆمانەکی زۆر بەتام و چێژبەخش و ناوازەیە وەک گوترا لە ئازارو ستەم و زوڵم و ئەوین و عەشقی

کوردەکان لە خۆراسان دەدوێت و بەتەواتی وەک ڕۆمانێکی زیندوو لەیاد نەچوو دەمێنێتەوە.

شازادەی حەمام و کوردەکانی خۆراسان:

(کاتێک محەمەد حسەن پاپولی یەزد)ی قوتابی بووە لە سەرەتایی لاویی و قوتابخانەی سەرە تایی و ناوەندی، ئامادەیی و پاشان زانکۆ، چ بەهەی کارو پیشەوە یاخود بەهەیی گەشتی زانکۆ و یاخوود دراوسەیەتیەوە تێکەڵاوی لەگەڵ کوردەکاندا، لە شارەکانی یەزدو مەشهەد و سەرسنوورەکانی کوردستاندا بە تایبەت شاری مەهاباد و سەردەشت، بەهەی چوونی خۆزانە هەژارەکانی یەزدو مەشهەد بە کەتیرە کردن، بە دروست بووە، ئەو گەشتانەی لە ساڵی ١٩٦٨وە دەست پێدەکات، چەندین گەشتی تاک و بە کۆمەڵەی ئەنجام داوە، پەیوەنییەکە زیاتر کۆمەڵایەتی و بە کۆکردنەوەی زانیاری بووە بە بەدەستهێنانی بەوانامەو تێزی زانکۆیش بووە، ئەوەش لە نێوەندی خوێندنی لە زانکۆدا لە دەرەوەی ئێران بە تایبەتی لە فەرەنسا بە سوود بووەو توانیوەتی بە هەی ئەو تێکەڵاویی وگەشتانەوە ئامانجی زانکۆ کە بەوانامەی بەرزو دکتۆرایە ساڵی ١٩٨٢وە چنگ بخات لە سەر هۆزە کوردەکان لە زانکۆی سەربۆنی فەرەنسا،وەک خۆیی لە بیرەوەرییەکانید دەڵێت:من ئەوەندە عاشقی ئەو خەڵکە خێڵەکیانە بووم، کاتێک چووم بە پاریس تێزی دکتۆراکەم لە سەرهۆزە کۆچەرییەکان نووسی، وا هەست دەکەم لە هەر شوێنیک عیشق خۆشەویستی، میوان دۆستی، هاوژینی، بوونیان هەبێت و پەیوەندی بە پارەوە نەبێت ئەو شوێنە بەهەشتە. کەواتە بەرژەوەندی و ئامانجی پاپولی پارەو سەروەت بە دەستهێنان نەبووە، بەڵکو ئەوینی بە دەستهێنانی بەوانامەو وەدەست خستنی زانیاریی بووە، ئەوەش خووڕەوشتێکی بەرزی زانستییە کە لە دەروونی پاپولی دا چەکەرەی کردوەو، هۆزەکانی کوردیش هەمیشە لە جووڵەو گەشتی گەرمێن و کوێستاندا بوون و میوان دۆست بوون و سەرچاوەی خۆشەویستی بوون، بۆیە پاپوولی چۆن هۆزەکان باوەشی گەرمی میوانداری و خۆشەویستیان بەکردەوە، ئەویش بە ئەمەک و بەوەفا بەرانبەر هۆزو ئێڵەکان دەرکەوتووەو بۆتە دۆست و بەشێک لەوان و دۆستی هەمیشەیی کوردەکانی خۆراسان و کوردستان بەگشتی، هۆزەکان زیاتر لە دەڤەری خۆراساندا کۆچەری و بژێوی ژیانیان لە سەر ئاژەڵداری و بەروبوومی ئاژەڵ بووەو پەیوەست نەبوون بە پیشەی کشتوکاڵ و بازرگانی و نشتەجێیی هەمیشەییەوە، کاواتە ئاژەڵداری و پیشەی سەرەکی هۆزو ئێڵەکان بووەو پاپوولیش لە گەشتەکانیدا میوانیان بووەو بەکەسێک لە هۆزەکان دانراوەو توانیوەتی لە ڕێگەی میوانداریییەوە پەیوەندییەکی باش دروست بکات و بیکاتە پەیوەنییەکی

تەندروست تا زانیارییەکانی ئەژانە وە دەست بخات و کەیان بکاتەوە سودی باشی لێوەرگرێت و لە بەوانامەکەیدا بەی بەسود بێت. ئەو ساتی گەڕانەوەی مەگەل و سەرلە ئێوارە و ئاوابوونی خۆرو دەشینی مەڕەکان لەلایەن کچانی قەشەنگی خێزان و هۆزەکانەوە زۆر بەجوانی لە تابلۆی نووسینەکانی و دیمەنەکانی تۆمار کردووە بەنووسین و بەوێنەی فۆتۆگراف لە بیرەوەریی و کتێبەکانیدا ڕەنگدانەوەی جوانی هەیە. یان یاری و قسەی خۆش و سەرگوزشتە و گاڵتەو گەپی ژێر دەواری بەر تریفەی مانگە شەو، کەزۆر چێژ بەخش و بەتام بوون بەلای پاپولییەوەو بەساتە دووبارە نەبووەکان لەی دواو تۆماری کردوون.

ژێر ڕەشماڵ و دەوارەکان:

ژێر ڕەشماڵ و دەوارەکان تەنیا بۆ پشوودان و خەو خۆراک نەبوون، وەک پاپولی بەمان دەگێڕیتەوە دەڵێت: شەوێک میوانی ماڵێک بووین لە نێو هۆزە قەشقاییەکاندا، ئەوماڵە هەموویان فارسییان بە باشی دەزانی شەو پیاوی خاوەن ماڵ شانامەی بۆ خوێندینەوە، ئەو پیاوە کەسێکی زیرەک و وریا بوو، شارەزاییەکی باشی لە مێژوودا هەبوو، شتی زۆری دەزانی، من بۆ یەکەم جار ناوی ناسرخان و خەسرەوخانی قەشقایم لەوێ بەرگوێ کەوت. ئەمە ئەوە پیشان دەدات کە پاپۆلی لەرێوە سەرچاوە مێژوییەکانی بەرگوێ کەوتووەو هانیی دراوە تا لەمێژوو ئاگاداربێت، ڕەشمالەکان سەرچاوەی زانیاری و مەعریفەو بە سەرهاتە مێژووییەکان بوون وتەنانەت بە قوتابیەکی زانکۆش سەرچاوەی بەکەڵک بوون. ئەو نرخی ئەم سەرچاوەی باش زانیوەو کەڵکی لێوەرگرتوون. هەرچەند قەشقاییەکان تورک زمان بوون، بەڵام بەی بەسوود بوون، قشقاییەکان خاوەنی هەوارو ڕەشماڵ بوون جێگەی ساخکردنەوەی مەنجەڵ وکەلوپەل و پێداویستییەکان بوون، لە نێو هۆزەکاندا پاپولی ماوەیەک خەریکی ساخ کردنەوەی مس و مەنجەڵ بووە لە نێو هۆزە کوردو توورکەکاندا، ئەمەش زیاتر سوودی بە پاپولی و بواری بیرکردنەوەی گەیاندووە. تەنانەت لەباری جل و بەرگ و شیوەو ئیش و خواردن و باری تەندروستی و ئیشوکاری هۆزە تورکەکان و کوردەکانەوە زانیاری زۆر باشی تۆمارکردووە و بە بەوانامەو بیرەوەرییەکانی کەڵکی لێوەرگرتوون و بەسوود بوون بەی. تەنانەت زۆر خوڕەوشتی باش و خراپ و بەدڕەوشتی نێو هۆزەکان و ناپاکی و خراپەکانی ئەو کاتەی تۆمارکردووەو بیرو ڕاو بەچونی خۆشی خستۆتە ڕوولە سەریان، تەنانەت داودەرمان دروستکرن لە گژوو گیاو بەرهەمی ئاژەڵ وگژوگیا سروشتییەکان لە لایەن تاکی هۆزەکانەوە، لەلایەن پاپوولییەوە تۆمار کراوان و لە بیرەوەرییەکاندا لە بارەیانەوە

دواوەو چیرۆکی جۆراو جۆرەکانی دەگێڕێتەوە.

ژن لە نێو هۆزەکاندا:

دەربارەی ڕۆحی زیندووی نێو کۆمەڵگەو نیوەی مرۆڤایەتی کە ژنە، لەنێو هۆزو ئێلە کانی خۆراساندا، لەنێو بیرەوەرییەکاندا پایە و مەزنی و ئازادی و تێکۆشانی ژن و ئازارو سەروەرییەکانی ئەم توێژە بە سەخاوەت و جوانی نەخشێنراوەو خەبات و گەوریی و ماندوو بوونەکانی ژنی کوردی ناو هۆزەکان لەلایەن ئاغای پاپەلییەوە تۆمار کراوون و لە بەخێوکردن و کاروباری نێو هۆزەکانی خۆراسان ژنان پێشەنگی ڕاو بەچوون وەرگرتن و بەڕێوەبەری نێو هۆزەکانن و پەروەردەو بەخێوکردن و منداڵداری و ئامادەکردنیان جگە لەکاری ئاژەڵداری و ماڵداری بەشی شەری لە بیرەوەرییەکاندا بە تەرخان کراوەو پاپولی بە بەرزی و جوانی باس و خواسی لە بارەی ژنەوە تۆمارکردوە و قارەمانێتی و ئازایەتی ژنی کوردی بەویژدان و واقیع بینی ئەو ڕۆژگارو سەردەمەی باس کردووە.
هەژاری و نەبوونی تەندروستی خۆراک و نەبوونی پێداویستی سەردەمیانە بە ژنان و بەتایبەت هۆزەکان کاریی گەری گەورەی کۆمەڵایەتی لەسەر ژنان دروست کردووە، ڕێگری دابوونەریتە کۆمەڵایەتییەکان و سەرکوتکردن بەهەی دابوونەریتەکانەوە و نەبوونی نەخوێندەواری وکرانەوەی نەوکۆمەڵگە ڕێگرن لە پێشکەوتن و دواکەتنی ژنان لەناو هۆزو تیرەکانی خۆراسانداو ژنان ناتوانن لە پلەو پۆست و شوێنە گشتییەکاندا بەشداری پێشکەوتنی کۆمەڵگە ببن، لەبیرەوەرییەکاندا ئەم لایەنە جۆراوجۆرانە ئاماژەی پێدراوەو ڕوون کرواتەوە.

دووبارە شاری یەزدو ژن:

شوێنی لە دایک بوون و گەشەی منداڵی و گەنجی ئاغای پاپولی یە، جێگەی پێکەوەی ژیان و لەبوردەییە، لە کۆڵان و کوچەکاندا دەیان ماڵەی موسلمانی شیعەو سونەو زەردەشتی و یەهودی و کوردو فارس پێکەوە ژیاون و دووربوون لە کێشەو گیرو گرفت، شوێنە فەرهەنگییەکانیش بە پارەی یەهودی و موسوڵمان وزەردەشتییەکان دروست کراون، وەک دەڵێن: بەم شار دەگوترێت شاری خێرخوازان.
کۆژنانی یەزدیش بەشدارییەکی چالاکی پێشکەوتن و خیرخوازی ئەم شارە میژووییەن و لە پەروەردەکردن و پێگەیاندنی نەوەکاندا دەوری کاریگەرو گرنگیان بەدرێژایی مێژووی ئەم شارە لە بەرچاوە.

هۆزەکەی حاجی عەلی خان:

ئەم هۆزە یەکێک لە گەورە هۆزەکانی دەڤەری خۆراسانە، زۆرینەیان

کەسوکاری یەکترن، گەورە و سەرەک هۆزیان حاجی عەلی خانە سەرەک هۆزی (زەعفەرانلەم) کە پیاوەکی قسەڕۆیشتوو سەنگین و نانبەدەو میوان دۆست و سەخی تەبیعەتە و خاوەنی خەزانەکی گەورەیە، دەستڕۆیشتوو بەدەسەڵات و خاوەن فەرمان و بڕیاری هۆزەکەیە، ئەوەی حاجی عەلی دەڵێت: فەرمان و بڕیارە ئەوکاتە تەمەنی ٦٥ ساڵ بووە، کە ئاغای پاپەلی ناسیوەتی و میوانی خۆیی و هۆزەکەیی بووەو سەرچاوەی زانیاری و نووسینی تێزو بڕوانامەکەیی و سەرچاوەیەکی گرنگی بیرەوەرییەکانی شازادەی حەمامە، وەک حاجی ئەوکاتە گوتوویەتی: پشتی دوانزەهەممان لە کوردستان بووە ناوی ئەردەشێر خان بووە، بنەماڵەکەی لەلایەن شا عەباسی گەورەوە هێنراون بۆ خۆراسان، ئەرکەکەیشیان ئێشکگرتن بووە لە سنوورەکانی خۆراسان. لە سەردەمی شا سولتان حسێن دا بەشێک لە لەوەڕگەکانی نێوان قوچان و شیروانی ئەمڕۆدراوە بە باپیرەگەورەی ئەمە لەو کاتەوە تاکو داخستنی سنوورەکان لەلایەن ڕووسیاوە، ئەمەلە نێوان کێوەکانی قوچان و لەوەڕگەکانی دەشتی تورکمانستان، گەرمیان و کوێستانمان کردووە،کاتێک سنوورەکان داخران گەرمیانمان گۆڕی بەرەو دەشتی تورکمان سەحرا.

حاجی خەزانکەی خاوەنی١٧ مناڵە وخاوەنی٣٩٠٠ سەرمەڕەی هەمەجۆرە. لە تەمەنی ٦ ـــ ٧ ساڵییەوە مەڕناس و شوانکارەی کردووە، پیاوەکی بە هێزبووە، ئەو خوێن و ماندوبوون و ئارەقەی لە چیاو دۆڵەکان و تووڵە ڕێگاکان ڕشتووە پیاوەکی چاپوک و ڕەشیدو لەزانە و قسەزانە، کەلەم بیرەوەرییانەدا جێگەی تایبەتی بە دانراوەو لە مێژوو جوگرافیاو ئاو هەواوی ناوچەکە زۆر شارەزاو قاڵە، سەرچاوەی زانیاری گرنگ بووە بۆ قوتابیانی زانکۆو ئاغای پاپولی و تەنانەت مامۆستایانی زانکۆش، لە هۆزەکەی حاجی عەلی خاندا بەکاری بە پیاوان و گەنجان و ژنان نەبووە، هەموو بەکۆمەڵ کاری لە وەڕگەو مەڕو دۆشین ومەشکەژەنین ئاوهێنان، تەنانەت ڕەشماڵ چنین و تەشی ڕستن و تەونیان لە داردەخست و بەڕەیان دروست دەکرد،کە زۆرێک لەم ئیشوکارانەی ئاماژەیان پێدرا لەلایەن ژنانی هۆزو کرێکارانی هۆزەکەی حاجی عەلی خانەوە ئەنجام دەدران و هەموو ئارەقەیان بە پارووەنانێک لە کەول نەو لێڕەوارەکانی خۆراساندا دەڕشت، ئەم بیرەوەریانەی دکتۆرمحەمەد حسێن پاپولی یەزدی شایانی خوێندنەوەو هەڵوەستە لە سەرکردن و تێڕامانە، زمانەکی سیحر ئامیزو سەرنج ڕاکێش و بەتام و چێژە، ڕووداو بە سەرهات و چیرۆکی سەرنج ڕاکیش و پڕپەندو تاقیکردنەو ئەزمەنی تێدایە، وەک دەڵێین لەم چواربەرگەدا چی؟ تیانیە فەرهەنگە زمانە مێژووە جوگرافیاو دابوونەریت و دەیان شتی جۆراوجۆری لە دوتوێی خۆیدا بەڕاستگەی کۆکردۆتەوەو لە زۆر

دەرگاو دەروازەی داوە، دەستی بەزەر کونوو کەلەبەری شاراوەی نەوکلتوورە جیاوازەکانی ئێران بردووەو ئاشکرای کردوون، هیواخوازم دکتەر محەمەد و وەرگیر تەها سەکانیانی سەرکەوتوبن و ماندوو نەبن بە ئەم بەرهەمە جوانەی پیشکەش بە خوینەری کوردزمانیان کردووە، دەتوانم بڵیم: دکتەر محەمەدحسەن پاپولی یەزدی بە نزیک ترین و بەوەفاترین دەستی ڕاستەقینەی کورد لەمڕۆدا ئەژمار دەکرێت و شایانی ڕیزو پێزانینە بە ئەم پیاوە نموونەییە و ئەو شارەزاییە بەوەنەیەی کەلە سەر کوردوکوردستان بەگشتی هەیەتی، ئەم بەرهەمەی بەیەکێک لە بەرهەمە جوان و سەنگینەکان ئەژمار دەکرێت و ئیمەی خوینەریش بەرز دەینرخێنین.

سەرچاوەکان:

١ — شازادەی حەمام، محەمەد حسەن پاپولی یەزدی، وەرگێڕانی تەها سەکانیانی — چواربەرگ چاپخانەی کارە ساڵی چاپ ۲۰۱۸ — ۲۰۱۹

۲— کوردەکانی خۆراسان، کەلیموڵڵای تەوەحودی، وەرگێڕانی، عەدنان بەرزنجی، چواربەرگ ساڵی چاپ ۲۰۰۵ —— ۲۰۰۹ لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

۳ — کەلیدەر، ڕۆمان، مەحموود دەوڵەت ئابادی، وەرگێڕانی، سیامەند شاسواری، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ساڵی ۲۰۱۲

٥، ٦ —٩ — ۲۰۲۰